

ՁԵՌԱԳՐԱԿԱՆ

ԻՐԱՆՏԱՅԻ ՏԸՊԼԻՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

ԹԻԻ 556 ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳԻՐԸ

«Սիոն»-ի 1972-ի թիւ 3—4-ի մէջ, էջ 161, ներկայացուցին քանի մը հատը այդ ձեռագիրներուն: Այս անգամ կը ներկայացնեմ թիւ 556 Աւետարանը, որ դժբախտաբար չէր առնուեր հրատարակուած չարքին մէջ իր տեղը: Նախ հոս կու տամ այս երկաթադիր մագաղաթեայ Աւետարանին բոլոր յիշատակարանները:

1. էջ 9ա, Մատթէոսի Աւետարանին մեծադիր Գ սկզբնադրին ձախ կողմը: Աղագրութիւնները պարզած եմ բոլորգրով.

Քրիստոս Յիսուս Քո

ԱՆՃԱՌ

ԾՆՆԴԵ

ԱՄԲԴ Ո

ՂՈՐՄԵԱ

ԱՇԽԱՏ

ՈՂԻ ՆԿԱՐ

ԻՍ ԵԻ ԿԱ

ՁՄոդիս ԱԲԲՐահամի

2. էջ 40ա, լուսանցքին վրայ, կանաչ յատակով կլորակ դարգաձեւին մէջ, դեղին ներկով անխնամ բոլորգրով. «Տ(է)ր ա(ստուա)ծ ողորմեա Դաւթի եւ եղբա(ւր)»:

3. էջ 45բ, նոյնպէս. «Տ(է)ր ա(ստուա)ծ նաեա յիս ե ողորմեա ինձ»: Իսկ էջ 55ա, նոյնպէս, սակայն անընթեռնի: Իսկ էջ 82ա, նման նախորդներուն՝ ուր կը կարդացուի. «Բաղարեբից է աւետարանս»:

4. էջ 82ա, գրչէն, Մատթէոսի վերջը, երկաթադիր.

ՄԵՂԱԽՈՐ ՈՄՆ ԵԻ ԱՆԱՐԺԱՆ ԱՅՍՄ ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՅԻՆ

ԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱԽԵՏԻՍ ԿՈՉԵՅԵԱԼ ԱՂԵՐՍԷ ՅԻՇԻԲ

Ի Քրիստոսի

5. էջ 103բ, կլորակ լուսանցադարդի մէջ. «ՏէՐ ԱՍՏՈՒԱԾ ՈՂՈՐՄԵԱ ԱԲԲՐահամի»: էջ 111բ, վերնոյն նման. «Տ(է)ր յ(իսու)ս լոյս խաւարելոց լուսաւորեա»: Իսկ էջ 113բ, քառակուսի դարգաձեւի մէջ, կարմիր յատակի վրայ, դեղին գրով. «աւգնեա ինձ տ(է)ր»:

6. էջ 147բ, կլորակի մէջ լուսանցքին, հաղիւ բնթեռնի. «Տ(է)ր յ(իսու)ս եւ զիս Աւետի»: Իսկ նման վերնոյն էջ 189, հաղիւ բնթեռնի. «Պաշտեալ զիս ի զայթաղութենէ»: Եւ դարձեալ նոյնպէս. «Ուղարեբից աւետարանս յիշեա ի»:

7. էջ 216ր, Ղուկասի վերջը, գրչէն, երկաթագիր.
ՅԻՇԵԱՍ ՏՀԻ ՁՄԵՂԱՊԱՄՏ ԳՐԻՉՍ ԱԻԵՏԻՍ
ՀԱՆԴԵՐՁ ԹՈՎՄԱՅԻԻ ԵՒ ԽԱՉԱՏՐՈՎ ԵՒ
ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՒ ՊԱՐԳԵՒԵԱՄ ԵՒ ՁՈՂՈՐ
ՄՈՒԹԻԻՆ ՔՈ Ի ՔՈՒՄ ԳԱՍՏԵԱՆԴ ԱՄԷՆ:

Իսկ էջ 223ր, լուսանցքի կտրակին մէջ. «սարտ է յիշել զրանն տեա-
սին»: Ուրիշ մը, էջ 248ա, բոլորովին անընթեանի մինչ էջ 262ա. լուսանցքին
կտրակին մէջ հազիւ կը կարդացուի. «Պէնդակոստին»: Իսկ ուրիշ կտրակ մը,
էջ 275ր, մասամբ կտրուած, կը կարդացուի. «եղբայր»:

8. էջ 280ր, Բ. սին, Յովհաննու վերջը, գրչէն, երկաթագիր.

ՓԱՌՔ

ՆԻՆ Աստուծոց Ընդ ՀԱՅԻՐ ԻԻ

ՐՈՒՄ ԵՒ ՍՐԲՈՅ ՀՈԳԻ

ՈՅՆ ՅԱԻՏԵԱՆՍ

ԱՄԷՆ.

ՁԾԱՐԱԳԻՈՂ ՍՈՒՐԲ ԱԻ

ԵՏԱՐԱՆԻՍ ՁՅՈՔԱ

ՅԱՆՑ ՊԱՐՏԱՌՈՐ

ԱԻԵՏԻՍ ԵՒ ՁԽԱՉԱ

ՏՈՒՐ ԵՒ ՁՔՐԻՍՏԱ

ՓՈՐ ԵՒ ՁԹՈՎՄԱՅ ՓՈ

ԽԵՑԵԱԼՍ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ԵՒ ՁՍԸ

ՏԵՓՆՈՍ ՊԱՏԱՆԻ,

ԱՅՂ ԵՒ ՁԾՆՈՂՍՆ ՄԵՐ

ՅԻՇԵԱՅԻՔ Ի ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԻՍՏԱ.

Ըստ 4, 7 եւ 8 թիւ յիշատակարաններուն, զրիչը ինքզինք կը կոչէ
Աւետիս: Աւետիս զրիչ մը գրած է 1176ին Երևանի Մատենադարանի թիւ 5619
ժողովածուն՝ Կամբջաձորու վանքը, ստացող Քրիստափորի համար: Յուշա-
կին համաձայն զիրը միասին, բոլորգիր է, մինչ այս թիւ 556ը երկաթագիր
գրուած է: Գուցէ նոյն զրիչը գրած է թէ՛ բոլորգիր եւ թէ՛ երկաթագիր: Աւե-
տարանը, իր սրբազան հանդամանքով, նախընտրուած ըլլալ երկաթագրով
գրուելու:

Թիւ 7 յիշատակարանին մէջ, զրիչը՝ Աւետիս, կը խնդրէ յիշուիլ
«հանդերձ Թովմայիւ եւ Պաշատրով եւ Քրիստափոր»: Նոյն անունները կը
կրկնէ նաեւ թիւ 8 յիշատակարանին մէջ, ըսելով. «ղեւաշատուր եւ զՔրիստա-
փոր եւ զԹովմայ փոխեցեալս ի Քրիստոս»: Ուրեմն զոնէ Թովման վախճանած
էր երբ Աւետիս զըջութիւնը կը վերջացնէր: Ըստ իս, «Պաշատուր, Քրիստա-
փոր եւ Թովմա» Աւետիս զըջին միաբանակիցներն էին, որոնք զուցէ եւ սա-
տարեցին նիւթապէս զըջութեան, եւ քանի որ զըջութեան ստացող չի յիշ-
ուիր, արդար է խորհիլ որ յիշուած անունները Աւետիս զըջին հետ միասնա-
բար պատրաստեցին Աւետարանը իրենց վանքին եկեղեցւոյն համար: Օժան-
դակոյցներուն շարքին պէտք է նշանակել նաեւ Ստեփաննոս «պատանի»ն:

Թիւ 1 եւ 5 յիշատակարաններուն մէջ այդ Աւետարանին ծաղկող,
մանրանկարող եւ կազմող («աշխատողի նկարիս եւ կազմողի») կը յիշուի Ար-
բահամ: Իսկ թիւ 2 յիշատակարանին մէջ յիշուած կը գտնենք, լուսանցագար-
դին մէջ, Դաւիթ եւ Էղբայրը: Մանրանկարող եւ կազմող Արբահամ, իր կա-

բողոքներն արամադրած է՝ Հաւանարար անվարձք Աւետիսի դրած եւ իր բնկերներէն նիւթապէս օգնուած Աւետարանին կատարման: Հաւանական է որ Դաւիթ ու իր եղբայրն ալ բանով մը օժանդակած ըլլան մանրանկարչական եւ կազմարարական աշխատութեան եւ ծաղկողը՝ Աբրահամ՝ յարմար դատեր է զայն յիշել լուսանցազարդի մը մէջ, ատիկա բաւ Համարելով Դաւիթ եւ իր եղբոր բերած օժանդակութեան Համար: Որովհետեւ Դաւիթ եւ եղբայրը ծաղկումի մը մէջ ձեռագրին սկիզբը կը յիշուին, ատիկա մեղի կը թելադրէ խորհիւ որ բուն գրչութեան չեն ստատարած, այլապէս գրչի յիշատակարաններէն մէկուն կամ միւսին մէջ պիտի յիշուէր:

Գրչութեան մօտաւոր ժամանակը յարմար է երեւանի Մատենադարանին թիւ 5619 Ժողովածուի գրչութեան ժամանակին՝ որ է 1176 թուականը: Կարելի է որ, թէեւ պէտք է երկու գրչութեանց յիշատակարաններուն ոճը եւ այլն աւելի մանրակրկիտ քննել, Տրպլինի թիւ 556 Աւետարանին եւ Մատենադարանի թիւ 5619 Աւետիս գրիչները նոյնը ըլլան: Քիչ մը աւելի ուժ կը բաւանայ մեր այս կարծիքը երբ նկատի առնենք որ Մատենադարանի թիւ 5619ի ստացողը կը կոչուի Քրիստապիտը, որ Տրպլինի թիւ 556 Աւետարանին մէջ Աւետիս գրչին երկիցս յիշուած երեք անուններէն մէկն է:

Գրչութեան վայրը կրնայ Կամբջաձորու վանքը ըլլալ, ուր այդ ատենները կար գործունեայ միաբանութիւն, Ժ դարէն սկսեալ գոնէ:

Օրիորդ Սիւրբիի Տէր ներսէսեան, որ անդլերէն ցուցակադրած է Տրպլինի այս ձեռագիրները, կը կասկածի որ թիւ 556ի մանրանկարող եւ կազմող Աբրահամը նոյնը ըլլայ Մատենադարանին նշանաւոր Հաղբատի Աւետարանին (1211էն) կազմող Աբրահամին հետ: Սակայն վերջինս լոկ իրը կազմող կը յայտնուի եւ իր ծաղկող կամ մանրանկարող ըլլալուն մասին ոչինչ կ'ըսէ, մինչ թիւ 556ի Աբրահամ կազմողը որոշ է որ բարձր կարողութեամբ բնտիր ծաղկող մըն էր: Աբրահամ նկարող ունի ինքնուրոյն շարադրանք, մանաւանդ իր Աւետարաններու սկզբնաթերթերուն խորաններուն համար: Յաւալի է որ իր ձեռքով իսկ կազմուած ձեռագիրը մեղի չէ Հասած իր այդ սկզբնական կազմով, որով իր կազմարարական արուեստին մասին շատ բան մը չենք գիտեր, սակայն զինքը զնահատելի կը գտնենք իբր վարպետ ծաղկող, արժանի՝ մեր բնտիր ծաղկողներու շարքին դասուելու:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ